

Kıbrıs'ta İç Göç Hareketleri ve Olası Bir Anlaşmada Etkileri*

Soyalp Tamçelik**

Özet

Bu çalışmada, 20. yüzyılda Kıbrıs'ta yaşanan iç göç hareketleri ve bununla ilgili toplumsal etkilerin neler olduğu üzerinde durulmuştur. Bundan hareketle araştırmanın temel amacı, her iki toplumda nüfus hareketlerinin neden olduğu, zaman içinde nasıl şekillendiği ve ortaya çıkardığı sonuçlar itibarıyla kitle psikolojisinin nasıl etkilendiği gösterilmiştir.

Kıbrıs'taki toplumların en uzun yüzyılı olarak kabul edilen 20. yüzyıl içindeki iç göç hareketleri, adadaki her iki toplumun kalkınmasına etki eden en büyük faktörlerden birisi olarak ortaya çıkmıştır. 1975 nüfus mübadelesi ile iki toplumluluk ve iki kesimlilik süreci içinde bölünen adada, nüfusun iç göç hareketlerinden nasıl etkilendiği ve bu nüfusun nasıl rehabilite edildiği ele alınmış ve olası bir anlaşma hâlinde yer değiştirmesi muhtemel olan bölgelerden göç edeceklerin nasıl rehabilite edileceği, tahmini verilere dayanarak maliyet analizi çıkarılmıştır.

Bu gerçekten hareketle araştırma, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 1900–1950 yılları arasında adadaki nüfus hareketleri ve karma köylerin sayısının ne olduğu belirlenmiştir. İkinci bölümde 1950–1963 yılları arasında toplumsal çatışmanın iç göç hareketini nasıl etkilediği ele alınmıştır. Üçüncü bölümde 1963–1975 yılları arasında yaşanan toplumsal ayrışmanın ve gettolaşma sürecinin iç dinamikleri belirtilmiştir. Son bölümdeyse 1975 yılında taraflar arasında yapılan nüfus mübadelesi ele alınmış ve bunların sosyal, siyasal, ekonomik ve toplumsal etkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Kıbrıs, Nüfus, Göç hareketleri, Göçmen, Mülteciler, Karma köyler

* Bu çalışma 1. Uluslararası Kıbrıs Kongresi'nde sunulan bildirinin yeniden gözden geçirilmiş ve ele alınmış hâlidir.

** Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü - Ankara / Türkiye
soyalp@hotmail.com

Giriş

Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethedilmesinden sonra Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden getirilen Müslüman Türkler, adadaki Hıristiyan unsurlarla birlikte iç içe yaşamaya başlamışlardır (Jennings 1993:1 98-199). Dolayısıyla bu dönemdeki yerleşim yapısı, farklı dinî grupların iç içe veya yan yana yaşadıkları karma bir nitelik taşımaktadır. Adadaki bu karma yapı, 1950'li yılların sonlarında değişmeye başlamışsa (Vural 1996: 51) da bu niteliğini 1974 yılına kadar sürdürmüştür.

Adada karma yerleşimin yanı sıra başta büyük şehirlerde olmak üzere her iki toplumun ayrı ayrı yaşadığı da görülmüştür (Cobham 1908: 440). Ancak adadaki toplumların birbirinden ayrı yaşaması, iki ayrı coğrafi zeminin, ikili bir toplumsal yapının veya ikili bir ekonomik sistemin oluştuğu manasına gelmemektedir.

Esasında adaya Osmanlı döneminde Müslüman Türkler, düzenli bir göç hareketinden sonra yerleştirilmişlerdir. Dolayısıyla bu hareket, bireysel bir hareket değildir (Türel 2002: 60-61). Bu itibarla belirli bir zaman dilimi içinde yoğunlaşan, belli bir siyaset çerçevesinde teşkilâtlanan (Osmanlı İdaresinde Kıbrıs 2000: 46, 62-63) ve topluca gerçekleştirilen bir yerleşme politikası olduğu görülmüştür.

Genellikle tarım ve el zanaatlarıyla uğraşan Müslüman Türkler, gruplar hâlinde büyük kentlere ve tarımsal üretim imkânları bulunan kırsal bölgelere yerleştirilmişlerdir (Hill 1952: 18-20). Özellikle tarımla uğraşan Müslüman Türklerin kırsal bölgelere, el zanaatlarıyla uğraşanların veya sivil/askerî bürokrat unsurların büyük kentlere yerleştirildiği, çeşitli dönemlere ait belgelerden anlaşılmaktadır (Gürkan 1982: 42-43).

Özellikle XIX. Y.Y. ortalarında çok sayıda karma köy ve mahallenin oluşmasına rağmen, sadece Müslüman Türk unsurlarının bulunduğu yerleşim birimlerinin sayısı son derece azdır (Ravenstein 1878: 23, Hunt 1980: 5) Hıristiyan unsurların bulunduğu yerleşim birimlerinin sayısı¹ ise karma yerleşim birimlerinin sayısına yakındır. Bu durum, İngiliz sömürge yönetiminde de devam etmiştir.

1. Kıbrıs'ta 1900-1950 Yılları Arasında Yer Değiştiren Kişilerin Durumu

Kıbrıs'ta Batı standartlarına uygun ilk nüfus sayımı, XX. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren yapılmaya başlanmıştır (Papadopoulos 1965: 9, 17). 1901-1946 arasında yapılan nüfus sayımlarına göre Kıbrıs'taki yerleşim birimlerinin etnik ve sosyal yapısı², aşağıdaki gibidir (Ayrıntılı bilgi için bk. Mavrogordato 1902, Mavrogordato 1912, Davis 1932, Percival 1946, Republic of Cyprus 1960. Özellikle bu verilerin düzenlenmiş şekli için bk. Vural 1996: 52):

Tablo 1: Kıbrıs'ta Yerleşim Birimlerindeki Etnik Nüfus Yapısı (1901-1946)

1901

Etnik Grup	Lefkoşa	Larnaka	Limasol	Mağosa	Baf	Girne	Toplam	Yüzde %
Müslüman	17	1	2	13	10	0	43	6.4
Hıristiyan	97	21	62	35	44	27	286	42.5
Karma	78	34	57	63	87	25	344	51.1
Toplam	192	56	121	111	141	52	673	100.0

1911

Etnik Grup	Lefkoşa	Larnaka	Limasol	Mağosa	Baf	Girne	Toplam	Yüzde %
Müslüman	20	2	4	11	12	3	52	7.7
Hıristiyan	81	15	56	29	35	25	241	35.6
Karma	94	36	63	72	94	25	384	56.4
Toplam	195	53	123	112	141	53	677	100.0

1931

Etnik Grup	Lefkoşa	Larnaka	Limasol	Mağosa	Baf	Girne	Toplam	Yüzde %
Müslüman	14	4	2	8	9	3	40	5.9
Hıristiyan	79	16	53	25	52	20	245	35.9
Karma	107	44	71	70	78	27	397	58.2
Toplam	200	64	126	103	139	50	682	100.0

1946

Etnik Grup	Lefkoşa	Larnaka	Limasol	Mağosa	Baf	Girne	Toplam	Yüzde %
Müslüman	15	4	2	16	16	3	56	8.9
Hıristiyan	75	19	57	23	44	26	244	38.9
Karma	87	36	54	58	74	18	327	52.2
Toplam	177	59	113	97	134	47	627	100.0

Tablolardan da anlaşılacağı üzere ilk önce Türklerin ve Rumların müstakil olarak yaşadığı yerleşim birimlerinin sayısı belirlenmiştir. Ardından karma yerleşim birimlerinin sayısı tespit edilmiştir. Sonra da yerleşim birimlerinin genel yapısı içindeki yüzdeleri hesaplanmış ve karşılaştırılması yapılmıştır. Yorum yapabilmek için de adadaki toplumların nüfus miktarları ile oranları arasındaki korelasyona bakılmış, artan veya azalan miktarların nedenleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ardından mevcut kazaların yerleşim birimi sayısına ve bunların karma mı, yoksa müstakil mi olduğuna bakılmış ve bunların sebepleri üzerinde durulmuştur.

1901 yılında yapılan nüfus sayım sonuçlarına göre karma yerleşim birimlerinin sayısı, toplam sayının yarısı kadardır. Türklerin müstakil olarak yaşadığı yerleşim birimlerinin toplam nüfusu 5.024, Türk nüfusunun toplamı

ise 51.309 olarak belirlenmiştir (Mavrogordato 1902: 52-53). Türk nüfusunun %93.6'sı karma ve %6.4'ü de müstakil yerleşim birimlerinde Rumların %57.5'i karma ve %42.5'i müstakil yerleşim birimlerinde yaşamaktadır. Kıbrıslı Rumların toplam nüfusu 200.622'tir. Bunun 85 bini müstakil Rum yerleşim birimlerinde yaşamaktadır. Türklerin büyük bir çoğunluğu, Rumların ise yarıdan fazlası karma yerleşim birimlerinde yaşamaktadır.

Tarım ekonomisi geliştiğinden Rumlar için Baf kazası birinci sırada, ticaret, esnafılık ve idarede etkin rol almak istedikleri için Lefkoşa ikinci sırada, ticaret ile ihracata yönelik faaliyetleriyle Mağosa üçüncü sırada yer almaktadır. Türkler arasında ise adanın idarî merkezinde söz sahibi olmak ve esnaflıkla uğraşarak ticaret yapmak isteğinden dolayı Lefkoşa birinci, işgücü ihtiyacını karşılamak için Mağosa ikinci ve tarım sektöründe yoğun emek gücünü karşılamak için Baf üçüncü sıradadır. Baf'ın karma yerleşim birimi sıralamasında birinci sırada olması, adanın en etkin tarım sektöründen ve işgücü ihtiyacından kaynaklandığı düşünülmektedir. Lefkoşa idarî merkeze yakın olmasıyla ikinci sırada, ihracata yönelik emek iş kolu ihtiyacının karşılanması için Mağosa üçüncü sıradır. Aslında bütün bunları, I. Dünya Savaşı öncesi duruma göre değerlendirmek gerekmektedir.

1911'de yapılan nüfus sayımına göre karma yerleşim birimlerinin, bir önceki dönemdeki gibi yaygın olduğu görülmüştür. Oran, bir önceki nüfus sayımına göre %5.3'lük bir artış göstermiştir.

Türklerin karma ve müstakil olarak bulunduğu yerleşim birimlerinin sayısı artarken, müstakil olarak yerleştiği birimlerin toplam nüfusu 7.677 (%3.6), adadaki toplam Türk nüfusu ise 56.428 olarak belirlenmiştir (Mavrogordato 1912: 19). Böylece Türk nüfusunun % 86.4'ü karma yerleşim birimlerinde Rum nüfusunun ise % 64.4'ü karma yerleşim birimlerinde yaşamaktadır. Müstakil Rum köylerinde yaşayan nüfusun ise 79.744 kişi olduğu ve bunun % 35.6'ya tekabül ettiği anlaşılmıştır. Kıbrıslı Rumların toplam nüfusu ise 244.887'dir.

Görülebileceği gibi Türklerin kahir ekseriyeti, Rumlarına yarıdan fazlası karma yerleşim birimlerinde yaşamaktadırlar. Bununla birlikte dört birim artışla toplam 677 yerleşim biriminden Lefkoşa, Baf ve Limasol'un ilk üç sırayı paylaştığı görülmüştür. Lakin karma yerleşim birimleri arasında 16 birimlik bir artışla Lefkoşa ve 7 birimlik bir artışla Baf kazaları 94'er yerleşim birimiyle başı çekmektedirler. İkinci sıradaysa 9 birimlik bir artışla Mağosa gelmektedir. İdarî yönetim biriminde görev almak, memur olmak veya iktisadî ünitelerde esnafılık veya ticaret yapmak için Lefkoşa'daki yerleşim birimlerinde sayının arttığı düşünülmektedir. Tarım ekonomisinde insan gücüne olan ihtiyacın arttığı ve bunun için de göç aldığı düşünülmektedir. Zira I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde adada meydan gelen ekonomik sıkıntılar, müstakil Rum köylerinde

45 birimlik bir azalmaya neden olmuşken, başta Baf ve Mağosa olmak üzere diğer kazalardaki karma yerleşim birimlerine göç ettikleri görülmüştür. Özellikle işçi veya çiftçi Rumların, büyük toprak sahibi Türklerin veya Rumların yanında çalıştıkları tahmin edilmektedir. Bu nüfusun, I. Dünya Savaşı öncesinde ortaya çıkan geçim sıkıntısını gidermek için karma yerleşim birimlerine kaydığı düşünölmektedir. Aynı durum Lefkoşa ve Limasol için de geçerlidir. Örneğın Lefkoşa için 16 birimlik (müstakil Rum köylerinin sayısı 81'dir) Limasol için 6 birimlik (müstakil Rum köylerinin sayısı 56'dır) ve Baf kazası için de 9 birimlik (müstakil Rum köylerinin sayısı 35'tir) düşüşle, müstakil Rum köylerinin azalmış müstakil Türk köylerinin daha istikrarlı bir durum arzettiğı görölmüşür. Lefkoşa'da 3 birimlik, Baf'taysa 2 birimlik bir artışla müstakil Türk köylerinin sayısı artmış, ancak 2 birimlik bir azalışla Mağosa'nın üçüncü sırada olduğı tespit edilmiştir. Bir başka deyişle Türkler, I. Dünya Savaşı öncesindeki durumu, karma ve müstakil Türk köylerinde gidermeye çalışırken, Rumlar ise müstakil olan Rum köylerinden ayrılarak veya karma olan yerleşim birimlerine göç ederek, bu sorunu gidermeye çalışmışlardır. Bunu, 40 birimlik bir artışla 384 olan karma yerleşim birimlerinin sayısından ve 45 birimlik bir azalışla 241 olan müstakil Rum köylerinin sayısından anlamak mümkündür.

Türklerdeyse adanın idarî merkezinde söz sahibi ve esnaf olmayı tercih ettiklerinden, Lefkoşa'nın birinci, tarım sektöründe yoğun emek gücünü karşılamak için Baf'ın ikinci, işgücü ihtiyacını temin etmek için de Mağosa'nın üçüncü sırada yer aldığı görölmüşür.

1901 ve 1911 yıllarına ait veriler incelendiğinde, önceki döneme göre karma olan bazı yerleşim birimlerinin, sonraki dönemde Rum ya da Türk yerleşim birimine veya öte yandan tamamıyla Türklerin ya da Rumların bulunduğı bazı birimlerin de karma bir niteliğe dönüştüğü olmuştur. Özellikle 1901 yılında karma köy olarak belirlenen 13 yerleşim birimi, 1911 yılında sadece Türklerin yaşadığı birime³, buna karşın aynı dönemde 23 karma yerleşim birimi de sadece Rumların yaşadığı birime⁴ dönüşmüştür (Vural 1996: 54). Bu dönemde en çok göze çarpan değışiklik sadece Rumların yaşadığı 39 yerleşim biriminin, Türk unsurunun gelmesiyle karma⁵ birime dönüşmüş olmasıdır.

1931 yılında yapılan nüfus sayımı, karma yerleşim oranındaki artış eğiliminin devam ettiğini göstermiştir. Bu dönemde adadaki toplam Türk nüfusu 64.238, sadece Türklerin yaşadığı yerleşim birimlerinin nüfusu ise 4.561'dir. Böylece Türklerin %93'ünün karma yerleşim birimlerinde yaşadığı anlaşılmıştır. Rum nüfusunun ise %64.1'i karma ve %35.9'u müstakil yerleşim birimlerinde yaşadığı tespit edilmiştir. Bundan hareketle 91.904 Rum, müstakil Rum köylerinde yaşadığı görölmüşür (Kıbrıslı Rumların toplam nüfusu 256.952'dir). Türklerin büyük bir çoğunluğı, Rumların ise bir önceki nüfus sayımına göre bir değışiklik olmadan yine aynı oranda karma yerleşim birimlerinde yaşamaktadır. Bununla birlikte beş birimlik artışla toplam 682 yerleşim biriminden Lefkoşa,

Baf ve Limasol'un ilk üç sırayı paylaştığı tespit edilmiştir (Lefkoşa 200, Baf 139 ve Limasol 126 yerleşim birimi). Lakin karma yerleşim birimleri arasında 13 birimlik bir artışla Lefkoşa (karma köy sayısı 107) ve 8 birimlik bir artışla Limasol (karma köy sayısı 71) başı çekmektedir. İkinci sırada ise 16 birimlik bir azalışla Baf (karma köy sayısı 78) kazası gelmektedir. 13 birimlik bir artışla karma yerleşim birimi sayısı 397 olmuştur. Yerleşim birimlerinden %58.2'lik bir oranın karma yapıda olduğu, geriye kalan yerleşim birimlerini müstakil olduğu söylenebilir. Lefkoşa'da memur olmak veya iktisadî ünitelerde esnafılık yapmak için buraya göç edildiği tahmin edilmektedir. Bu yüzden 13 birimlik bir artışla Lefkoşa'da 107 yerleşim birimi tespit edilmiştir. Baf'ta ise 16 birimlik bir azalışla 78 yerleşim birimi olduğu, buna karşın Limasol'da 8 birimlik bir artışla bu rakamın 71'e çıktığı görülmüştür. Lakin müstakil Türk ve Rum köylerinde genel bir azalış olduğu da gözlemlenmiştir.

12 birimlik bir azalışla müstakil 40 Türk yerleşim biriminden Lefkoşa 14'le (6 birimlik bir azalış) birinci, Baf 9'la (3 birimlik bir azalış) ikinci ve Mağosa 8'le (3 birimlik bir azalış) üçüncü sırada yer almıştır. Rumlarda ise müstakil yerleşim birimlerinin toplamı, bir önceki sayıma göre 4 birimlik bir artışla 245 olduğu ve ada genelinde Rumların %35.9'luk bir nüfusun bu bölgelerde yaşadığı görülmüştür. Aslında Rumların 2 birimlik bir azalışla Lefkoşa'da 79, 3 birimlik bir azalışla Limasol'da 53 ve 17 birimlik bir azalışla Baf'ta 52 yerleşim biriminin olduğu anlaşılmıştır.

Müstakil Rum ve Türk yerleşim birimlerindeki azalış, Lefkoşa ve Limasol'da karma yerleşim birimlerindeki toplam nüfusun artmasına neden olmuştur. Ancak bir önceki nüfus sayımına göre müstakil Rum yerleşim birimlerinin sayısında küçük de olsa bir artış tespit edilmiştir. Ayrıca bu dönemde Türklerin müstakil yerleşim birimlerinin etkilendiği de söylenebilir. Bu durumu, gelişen dünya konjonktürü içinde değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü bu dönemde dünyada iki önemli olay yaşanmaktadır. Biri ABD'de yaşanan 1929 ekonomik krizidir. Bu kriz, dalga dalga Avrupa anakarasını, dolayısıyla Akdeniz havzasını, beraberinde de Kıbrıs'ı etkilemiştir. İkinci bir sebepse dünyada II. Dünya Savaşı öncesi siyasal ve ekonomik koşulların ağırlaşmasıdır. Bu durum, adanın ekonomisini de etkilemiştir. Hâl böyle olunca adadaki toplumlar, geçinebilmek için diğer yerleşim birimlerine göç etmek zorunda kalmışlardır.

1946 yılındaki sayımda ada nüfusu, 361.932 Rum ve 81.137 Türk olmak üzere toplam 462.536 olarak belirlenmiştir (Vural 1996: 54). Yerleşim yapısındaki karma eğilimin, bu dönemde de devam ettiği görülmüştür. Buna göre Türklerin müstakil olarak yaşadığı yerleşim birimlerinin toplam nüfusu 10.774 (%13.3), karma yerlerdeki nüfus ise 70.393'tür (%86.7). (Percival 1946: 5-17). Rumların ise %61.1'inin karma yerleşim birimlerinde, 140.791 (%38.9) kişinin ise müstakil Rum köylerinde yaşadığı tespit edilmiştir.

Ancak 1946 yılındaki sayıma göre toplam yerleşim birimlerinin sayısı 55 birimlik bir azalışla 627'ye, karma yapılı yerleşim birimlerinin sayısı 70 birimlik bir azalışla 327'ye düştüğünü, buna karşın müstakil Türk yerleşim birimlerinin sayısı 16 birimlik bir artışla 56'ya yükseldiğini, Rumlardaysa bir önceki oranın koruduğunu söylemek mümkündür. Bunun başlıca sebebi, II. Dünya Savaşı'nın etkileri olarak değerlendirilebilir. Özellikle savaş sürecinde zorlu yaşam koşullarının toplumsal dayanışmayı teşvik etmesi (Weeks 1996: 260), karma köylerden, müstakil yapılı köylere göçü hızlandırmıştır.⁶ Dolayısıyla ada insanı daha çok sosyal ve ekonomik dayanışma için bir araya gelmiştir. Özellikle Türklerin müstakil yerleşim birimlerine yönelmesi bu görüşü doğrular niteliktedir. Zira 7 birimlik bir artışla Baf, 8 birimlik bir artışla Mağosa kazalarında müstakil yerleşim birimlerinin arttığı görülmüştür. Rumlardaysa durum biraz daha farklıdır. Örneğin 4 birimlik bir azalışla Lefkoşa 75, 2 birimlik bir azalışla Mağosa 23 ve 8 birimlik bir azalışla Baf 44 yerleşim birimiyle öne çıkmıştır. Ancak 4 birimlik bir artışla Limasol 57, 3 birimlik bir artışla Larnaka 19 ve 6 birimlik bir artışla Girne 26 yerleşim birimine sahip olduğu görülmüştür.

Bu kazalardaki artışın iç dinamikleri Mağosa, Larnaka ve Girne için tarım ve limanda çalışacak iş gücüne olan ihtiyaçtan kaynaklandığı, Baf'ta ve Limasol'da ise tarım sektöründe emek gücüne olan talepten kaynaklandığı düşünülmektedir.

2. 1950-1963 Yılları Arasında Yer Değiştiren Kişilerin Durumu

1960 yılında yapılan nüfus sayımına göre yerleşim birimlerinin etnik ve sosyal yapısı, öncekilerine göre farklılıklar göstermiştir (Demographic Report 1971, 1992: 8). Bunun nedeni 1955-59 yılları arasında EOKA'nın sürdürdüğü mücadelenin Türk toplumuna yönelmesi olmuştur. Dolayısıyla bu göçleri, siyasal amaçlı (Kasimoğlu 1991: 127-128) göçler olarak nitelendirmek doğru değildir. Zira bu göçler, güvenliği ön plâna çıkartması açısından önemlidir.

Tablo 2: 1960 Yılları Arasında Kıbrıs'taki Yerleşim Birimlerinin Etnik Nüfus Yapısı

Etnik Grup	Lefkoşa	Larnaka	Limasol	Mağosa	Baf	Girne	Toplam	Yüzde %
Müslüman	28	10	7	24	30	6	105	16.7
Hıristiyan	93	24	77	46	68	28	336	53.4
Karma	53	27	29	28	37	14	118	29.9
Toplam	174	61	113	98	135	48	629	100.0

Yukarıdaki tablodan da görüleceği gibi 1960 yılında, sadece Türklerin yaşadığı yerleşim birimlerinin nüfusu 28.268 iken %27, adanın toplam Türk nüfusu 104.350 %73 olarak belirlenmiştir. (Vural 1996: 55) Karma yerleşim birimlerinde yaşayan Rumlarda bu oran %40 (265.435), müstakil yerleşim birimle-

rinde yaşayanlardaysa %60 (176.221) olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla karma yerleşim birimlerinde ciddi bir azalma olduğu görülmüştür.

Genel olarak 68 birimlik bir azalışla 559 yerleşim birimi varken, bunun ancak 118'i karma yapıda olduğu gözlemlenmiştir. 209 birimlik bir azalışla bu oran %21.1'e kadar düşmüştür. Bundan hareketle 37 birimlik bir azalışla Baf 37 yerleşim birimiyle birinci, 34 birimlik bir azalışla Lefkoşa 53 yerleşim birimiyle ikinci, 30 birimlik bir azalışla Mağosa 28 yerleşim birimiyle üçüncü, 25 birimlik bir azalışla Limasol 29 yerleşim birimiyle dördüncü, 9 birimlik bir azalışla Larnaka 27 yerleşim birimiyle beşinci ve 4 birimlik bir azalışla Girne 14 yerleşim birimiyle altıncı sırada yer almıştır.

Türklerin müstakil yerleşim birimlerinin sayısı 49 birimlik bir artışla 105'e kadar çıktığı görülmüştür. Aslında bu rakamın genel yerleşim birimleri içindeki oranı %18.7'dir. Müstakil Rum yerleşim birimlerindeki durumsa 92 birimlik bir artışla 336'ya kadar çıktığı görülmüştür. Aslında bu rakamın genel yerleşim birimleri içindeki payı %60.1'dir.

1960'da yapılan nüfus sayımına göre yerleşim birimlerinin etnik ve sosyal yapısı, önceliklerden önemli ölçüde farklılıklar göstermektedir. Bunun başlıca nedeni EOKA'nın 1955-59 yılları arasında sürdürdüğü tedhiş faaliyetleridir. Dolayısıyla bu göçlerin, siyasal amaçlı göçler olduğunu söylemek mümkün değildir. Aslında bunların toplumsal dayanışmayı artıran ve güvenliği ön plâna çıkartan göçler olarak da değerlendirmek mümkündür. Bu yüzden birçok Rum lideri, bu gerçeği gizlemek için göçlerin siyasî amaçlı olduğunu söylemektedir. Ancak bu hüküm, Rumların müstakil Rum köylerine göç etmesinin sebebini açıklamaz. Çünkü oransal olarak Rumlar, Türklere göre daha çok müstakil yerleşim birimlerine göç ettikleri görülmüştür. Özellikle bu durum, Türk askerinin adaya müdahale etme olasılığından ve ada içindeki anarşiden dolayı kendi güvenliğini sağlamak istemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu yönüyle Rumların iç göç hareketlerini, siyasî gelişmelerin zorunlu bir sonucu olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

3. Kıbrıs'ta 1963-1975 Yılları Arasında Yer Değiştiren Kişilerin Durumu

1963'te gelişen olaylardan sonra Türkler, kapalı bölgelerde ve Türkiye'nin yardımlarıyla yaşayan bir toplum hâline getirilmiştir. Özellikle bu dönemde 50 yerleşim biriminden 1.000'e yakın konut terkedilmiştir. Böylece ilk etapta 25.000 Türk göç etmek zorunda kalmıştır (Moran 1998: 160). Bu süre zarfında Türklerin neredeyse %25'i çadırlarda yaşamaya başlamıştır. (Purcell 1969: 326) Bundan hareketle 1963'ten sonra Türkler için yerlerini terketme ve yokluklarla mücadele dönemi (Heinze 1987: 34) başlamıştır. Zira 1963 Aralık hadiselerinden sonra 25.000 Türk (daha fazla bilgi için bk. Turkish Cypriots Women...1995: 2, Turkey, Greece and NATO 1980: 48) evlerini bırakarak, küçük enklavlara göç etmek zorunda kalmışlardır (Oberling 1982:

120, Borowiec 1983: 96-97, Feyzioğlu-Ertekün 1987: 12, Necatigil 1998: 36). Öyle ki Türkler, Ocak 1964'ten itibaren adanın yüzde beşine sıkıştırılmışlardır (Rizvi 1998: 3, 10, 30-31, Bölükbaşı 2001: 313). Böylece binlerce Türk ekonomik hayattan kopartılmıştır. (Turkish Cypriots... Le Figaro, 25-26.1.1964, World Press... 1989: 51) Örneğin tarım ve endüstri sektöründe çalışan 24.000 kişi işini kaybetmiş (UN Secretary General, S/5950 10 September 1964; UN Security-General's Report, 1964), hükümetten maaş alan 4.000 kişi de maaşını alamaz duruma gelmiştir (UN Secretary General, S/5950 10 September 1964, The Cyprus Question 1992: 18).

Buna göre BM'ye sunulan Ortega Raporunda Türk halkının zararı tahrip edilen ev sayısı olarak 527, hasar gören ev sayısı 2.000, kamu ve özel sektördeki çalışan kişilerin sayısı 4.000, işsiz kalan bireylerin sayısı 23.500, saldırılar sonucu göç etmek zorunda kalanların sayısı 25.000, yaralı ve sakatların sayısı 7.500, Rum işgaline maruz kalan köy sayısı 103, şehit düşen Türk sayısı 500 ve kayıp Türklerin sayısı 203'tür (İsmail 1998: 231). Bununla ilgili olarak BM Genel Sekreteri'nin S/5950 sayılı raporunda 56.000 Türk'ün, Kızılay yardımıyla yaşamak zorunda kaldığı" belirtilmiştir (UN Secretary General, S/5950 10 September 1964).

Aslında 1967 yılında Geçitkale ve Boğaziçi köylerinde yapılan saldırılar, 1974'ten önce de göç olgusunun var olduğunu göstermektedir. Zira Rum propagandası, 1974'te Türklerin kuzeye geçişini "zorla yerlerinden edilenler" (Rossidou-Iasonos 1991: 4) olarak göstermektedir. Hâlbuki Türklerin topluca kuzeye geçmesi, toplumsal güvensizliğin bir sonucudur (Deliceirmak 1997: 27). Zira 1967 yılına kadar toplam 25.000 Türk'ün yer değiştirmek zorunda kaldığı bilinmektedir (UN Secretary General, S/8286 of 8 December 1967; A Chronology..., 1980:28; Denktash, 1988:41; Albrecht, 1994:19).

1969-1973 yılları arasında Rum matbuatına bakıldığı zaman Türklerin evlerine geri dönememesi, Rum liderliğinin "bilinçli ve plânlı bir siyasetinin" sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu durumun sistemli bir davranış olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle güvenlikten mahrum kalan Türk göçmenler, yaşadıkları bölgelerden ayrılmak zorunda kalmışlardır (1966 and 1974 Statistical Abstracts, 1975:45). Kimileri BM'nin kurduğu çadırlarda, kimileri de mağaralarda yaşamaya başlamışlardır (Hartbottle 1970: 5,12-13, Sözen 1998: 13-14). Bunun üzerine Türkler, Rum yönetiminden tazminat (Denктаş 1998: 393) talebinde bulunmuşlardır. Ancak konuyla ilgili olarak bir şey elde edilememiştir.

Aslında Rumlar, Türk kesimine sığınmış 25.000 mültecinin perişanlığını görmezlikten gelmişlerdir. Hatta bu konunun siyasî bir çözüm bulunduktan sonra çözümlenebileceği belirtilmiştir. Ama bugün itibarıyla "mülteciler sorunu hallolmadan masaya oturmayız" (Eroğlu 1975: 182) demek-

dirler. Esasında Rumların üzerinde durduğu konu daha çok Mağosa'dan ve Güzelyurt'tan kaçan Rumların durumlarıyla ilgilidir. Bunun nedeni de müzakerelerde siyasî bir koz elde etmek istemeleridir. Bir başka deyişle mülteciler meselesi insanî değil, siyasî bir konu olarak ortaya çıkmıştır. Zira Rum yöneticiler, göçmenler konusunu propaganda malzemesi olarak kullanmışlardır. Aslında Rum yöneticilerin temel amacı, Türkiye'nin istediği federal esasa dayalı otonom bölge (Eroğlu 1975: 185) önerisinin önüne geçmektir. Ancak zor şartlar altında yaşayan bu insanlar, güvenliklerini sağlayabilmek için Türk askerinin denetimindeki bölgeye göç etmek istemişlerdir. Rum yönetimiye, onların bu isteklerini engellemiş ve zorla alıkoymuştur. Kaçabilenlerse, İngiliz üslerine sığınmışlardır (Milliyet Gazetesi, 31 Ağustos 1974, No: 41120, s. 1).

Mültecilerle ilgili diğer önemli bir sorunsal İngiliz üslerine sığınan Türklerin durumuyla ilgilidir. Kıbrıs'ta Rum saldırılarından kurtulmak için Episkopi ve Akrotiri İngiliz üslerine sığınmış bulunan 10.000 kadar Türk'ün Türkiye'ye nakli, ciddi bir tartışma konusu olmuştur (bk. Human Rights and Cyprus 1977: 53). Türk yetkililer, mültecilerinin İngiliz üslerinden deniz veya hava yoluyla Mersin'e gönderilmesini istemişlerdir (Milliyet Gazetesi, 11 Eylül 1974: 1). Ancak bu teklif, Klerides tarafından reddedilmiştir. Zira bunun gerçekleşmesi hâlinde, Rum esirlerin mübadelesinin güçleşeceği ortadadır (Günaydın Gazetesi, 11 Eylül 1974: 1). Bunun üzerine Türk hükümeti, İngiliz hükümetine bir nota vermiştir. Ancak İngiliz yetkililer, bunun genel mülteci sorunu içinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Milliyet Gazetesi, 13 Eylül 1974: 1).

1974 Harekâtı'nın en önemli sonuçlarından biri, adada nüfus mübadelesinin olmasıdır. Böylece Türkler, ada tarihinde ilk kez etnik olarak sınırları belli bir coğrafyada yaşama şansına kavuşmuşlardır. Pek tabii ki aynı durum Rumlar için de geçerlidir. Ancak Rumlar, kuzeyden ayrılanların durumunu "Türkiye'nin neden olduğu göç" olarak tanımlamaktadır. Oysa Kıbrıs'ta "göçmenler sorunu" 1974'de başlamamıştır. Hatta bu insanların evlerine geri dönmelerini, Rum yönetiminin tanınması şartına bağlamışlardır (Deliceirmak 1997: 2). Fakat daha sonraları Rumlar, göçmenlerin zorla yerlerinden ayrıldıklarını ve adanın sunî olarak bölündüğünü iddia etmişlerdir.

Esasında bu sorunla ilgili olarak Viyana'da bir toplantı yapılmış ve kapsamlı bir Nüfus Değişim Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmayla, ileride bulunabilecek çözümün iki bölgelilik esasına dayalı olacağı belirtilmiştir (Cerrahoğlu 1998: 47). Böylece fiilî durum, bir ölçüde hukukilik kazanmıştır (Ertekün 1984: 23, Bilge 1986: 81). Bu anlaşma, BM'nin denetimi altında icra edilmiştir. Kaldı ki bu durum, Genel Sekreter'in S/12278 sayılı raporunun dördüncü paragrafında da ifade edilmiştir (UN Security-General's Report S/12278 of 13 September 1975). Böylece bu anlaşma, programlı göç (bk. Cerrahoğlu 1998: 49, Duman

2008: 40) olarak 9 Ağustos 1975 tarihinde uygulanmaya konulmuştur (Plümer 1988: 156). Dolayısıyla 180.000 Rum'la, 65.000 Türk yerlerinden ayrılarak, bir başka bölgeye göç etmişlerdir (US Assistance... 1981: i ve 5).

Aslında bu mübadeleden dolayı Türklerin her 2 kişiden 1'inin, Rumlardansa her 3 kişiden 1'inin yerlerinden ayrıldığı söylenebilir.⁷ Hâl böyle olunca da her iki toplum içinde onarılması zor sosyal, siyasal, ekonomik, psikoloji, hülasa birçok travmaya neden olmuştur. Örneğin Rum yönetimi, yaklaşık 163.000 Rum göçmen için 36.100 konut inşa etmiştir (US Assistance... 1981: 11). Harekâtın önce Girne ve Mağosa'da 110.000 Rum'un yaşadığı bilinmekteyse de diğer bölgelerde yaşayanların nüfusu belli değildir (US Assistance... 1981: v). Özellikle bu verilerin eksikliğinden şikâyet eden ABD'li yetkililer, Rum yönetiminin Yer Değiştirenlerin Rehabilitasyonu ve Bakımı adlı kurulum raporunu baz almışlardır. Rum resmi rakamlarına göre 200.000 Rum göçmenin bulunduğu ve bunun 50.000'inin evsiz kalan ailelerden oluştuğu iddia edilmiştir. Aslında bu komitenin yaptığı hesaplamalara göre yer değiştiren kişilerin gerçek sayısı 180.000 kadardır (US Assistance... 1981: 27). Ancak BM Mülteciler Yüksek Komisyonu, bu rakamı abartılı bulmuş ve bunun 160.000 kadar olduğunu belirtmiştir. Zaten Başsavcı Criton Tornarides'in yaptığı açıklamaya göre bu rakamın tam olarak 128.563 kişi olduğu ifade edilmiştir (Denktash 1988: 98). Rum göçmenler için BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nden acilen 56.300 (Denktash 1988: 98) kişilik çadır istendiği de dikkate alınır, 200.000 rakamının abartılı olduğu anlaşılacaktır.

Rum yetkililer, konuta ihtiyaç duyan kişilerin sayısını 147.206 olarak belirlemişlerdir. ABD'li yetkililerse bu rakamın 140.000 civarında olduğunu ifade etmişlerdir (US Assistance... 1981: 28).

Rum hükümetinin 1974 Harekâtı'ndan beri 200.000 Rum'un yer değiştirdiğini belirtmiş olmasına rağmen, resmî evraklara bakıldığında bu rakamın yaklaşık 187.000⁸ olması gerekmektedir (The Cyprus Question 1992: 40).

Kıbrıs hükümetinin resmî verilerine göre 1980 yılının sonuna kadar 18.361 evin tamamlandığı ve Türklere ait 4.700 evin tamir edilerek ihtiyaç sahiplerine verildiği belirtilmiştir (US Assistance... 1981: 29). Toplam 36.118 adet evin 1983 yılı itibarıyla yapıldığı tespit edilmiştir. Hane halkının ortalama kişi sayısının 4.5 olduğu hesaplanırsa, yaklaşık olarak 160.531 kişinin mağduriyetinin giderildiği düşünülmektedir. Bu nedenle Kıbrıs'ta yer değiştiren Rumların barınma sorunları, 1983 yılı itibarıyla çözümlenmiş olmalıdır. Ayrıca ABD hükümetinin, Rum göçmenler için yaklaşık 650 milyon dolar yardım yaptığı da bilinmektedir (Turkey, Greece and NATO 1980: 50).

Bütün bunlar göstermektedir ki her yıl önemli miktarda artan sosyal konut harcamalarıyla, sosyal konut ihtiyacının azalacağı yerde sürekli olarak art-

ması, konuya gerçekçi bir yaklaşım getirilmediğini göstermektedir (Tamçelik 2008: 822). Sonuç olarak Rumların iddia ettiği gibi bu rakamın 200.000 olmadığı, takriben bunun 176.000 ile 187.000⁹ arasında olduğu tahmin edilmektedir.

4. Kıbrıs'ta 1975-1990 Yılları Arasında Yer Değiştiren Kişilerin Durumu

1975 Mübadele ve 1977 Denктаş-Makarіos Doruk anlaşmaları imzalandıktan sonra Türk tarafı birtakım açılımlarda bulunmuştur. Örneğin Denктаş, 24 Mayıs 1978'de belirli bir anlaşmaya varılmadan, Maraş'ın eski sakinlerinin yerleşimine açılmasını önermiştir (Cerrahoğlu 1998: 56). Ecevit hükümetiyse Kıbrıs konusunda önemli bir taviz vererek, hakları saklı kalmak kaydıyla, Maraş bölgesine 35.000 Rum'un yerleşebileceğini açıklamıştır (Armaoğlu 1989: 814). Türk tarafının böyle bir açıklamaya gitmesinin nedeni, Amerikan Kongresinde Türkiye'nin aleyhine oluşan tepkileri azaltmak içindir (Necatigil 1998: 219-223, Uslu 2000: 378).

Denктаş, Kıbrıs meselesinin çözümü için bir dizi teklifte daha bulunmuştur. Buna göre 31.000 Rum'un evlerine geri dönebileceği belirtilmiştir. Ancak Rumlar, bu teklifin "kısmi bir geri dönüş"¹⁰ olduğunu belirterek reddetmişlerdir. Daha sonra Denктаş 2 Ocak 1984'te Maraş konusunda yeni bir öneri sunmuş, bunun karşılığında tüm ambargoların kaldırılmasını istemiştir ("Nasıl Anlatsak?", Kıbrıs Gazetesi, 18 Haziran 1993, No:721, s. 3). Rumlar, bu öneriyi de reddetmişlerdir.

Buna karşın Rumlar, 30 Ocak 1989'da Federal Cumhuriyet ve Kıbrıs Sorununun Çözümüyle İlgili Ana Hatlar adıyla, yeni bir öneri paketi hazırlamışlardır. Ancak BM kararları görmezlikten gelinerek hazırlanan bu rapor, konuya katkı sağlamaktan çok uzaktır.¹¹

26 Şubat 1990 tarihindeyse Cuellar, Türklerle Rumların yerleştirilmesine öncelik verilmesini (Laipton 1990: 7), her iki topluma mensup kişilere eski yerlerine dönmeyi isteyip istemediğinin sorulmasını ve dönmek istemeyenlere tazminat verilmesini önermiştir (SİSAV 1990: 69). Böylece önemli sayıdaki Rum'un, eski evlerine dönmesi sağlanmak istenmiş, bu öneri de Rum yönetimince reddedilmiştir.

Türlklere göre mülteciler sorunu, Viyana'daki anlaşmayla (1975) çözümlenmiştir. Bu sorunun geriye kalan tek yönü, güneydeki Türk mallarıyla kuzeydeki Rum mallarının takas veya tazminat yoluyla tasfiye edilmesidir. Türk tarafı, Rum yönetimine ne kadar çok toprak verirse, Türk federe devletine yerleştirilecek Rum sayısı da o ölçüde azalacağına, bu nispette mülteci sorununun halledileceğine inanmamaktadır.

Kıbrıs'ta toprak meselesiyle direkt bağlantılı ikinci bir konu da göçmenler meselesidir. Her şeyden önce bu konu, başlı başına bir sorundur. Göçmenler

konusunu, toprak düzenlemelerinden ayrı düşünmek hatadır (Tamçelik 2000: 404). Çünkü Güzelyurt bölgesinin toprak düzenlemeleri çerçevesinde verilmesi, geçimlerini hayvancılıktan ve tarımdan sağlayan en az 30-35 bin Türk'ün, adanın Türk kesiminde kalan diğer bölgelerine göç etmesine neden olacaktır. Önerilen sınır düzenlemeleriyle birlikte 50-55 bin Rum göçmeninin evlerine döneceği göz önüne alınırsa, bu hususla alâkalı olarak en az 80-85 bin¹² Türk'ün etkileneceği düşünülmektedir. Göçmenler meselesinin çözümü, olarak tarafların karşısına en zor konulardan biri çıkmaktadır.¹³

Gali ve Annan plânında, göçmenlerin yeniden yerleşimine ilişkin düzenlemelerin tatmin edici bir şekilde yapılacağı vurgulanmamıştır. Ayrıca yer değiştirmiş kişilerle ilgili fonun, bu amaç için kullanılacağı da belirtilmiştir (Akpınar 1992: 4). Ancak Rum tarafı, adı geçen her iki plânı da reddetmiştir. Zira Rum tarafının amacı, Türklerin içine mümkün olduğunca Rum göçmeninin yerleştirilmesini sağlamaktır. Buna göre Rumlar, Maraş ve buraya bağlı köylere, Lefkoşa-Mağosa yolunun güneyinde bulunan bölgelere, Lefkoşa'nın batısına ve Güzelyurt'un kuzeyine 80-85 bin¹⁴ Rum göçmeninin yerleştirilmesini istemektedirler. Hâlbuki Türklerin toprak konusunda önerdiği şey 40.000 civarında göçmeninin evlerine dönmesidir. Böylece söz konusu bölgeden ayrılacak Türklerin sayısı çok daha az olacaktır.¹⁵

Buna karşın BM gözetiminde yapılan müzakerelerde, Türk tarafına "ya çok miktarda toprak ver, ya da çok sayıda Rum'un içinize gelmesine izin ver" ("Birliklilik", Hürriyet Gazetesi, 24 Temmuz 1992: 21) denilmektedir. Aslında bu miktarın azlığı ya da çokluğu, verilecek toprağın büyüklüğüyle ters orantılıdır (Tamçelik 2000: 406). Bu ilginç denkleme karşılık Türk tarafı, iç içe yaşamaktan özenle kaçınmıştır (Soysal 1995: 144). Rumlarsa özellikle bu konuyla ilgili olarak hiçbir Türk'ün kurban edilmeyeceğini, tam tersine daha iyi çalışma ve yaşam koşullarına ulaşacağını ileri sürmüşlerdir.¹⁶

Bununla ilgili olarak Gali ve Annan, toprak ayarlamalarından etkilenecek kişilere alternatif konut sağlanacağını, ekonominin geliştirileceğini ve bunun uluslararası aktörlerce finanse edileceğini belirtmişlerdir¹⁷. Ancak çözüm plânlarında ortaya konulduğu gibi, bu kişilerin yer değiştirmiş kişiler veya göçmen olmaları gerekecektir. Türk yönetimi, Türk göçmenlerine yeterli konut ve ekonomik rehabilitasyon sağlanmadan bunun yapılmasını istememektedir.¹⁸

Vasiliu, göç edecek Türklerle Güzelyurt bölgesinde ikinci bir kent inşa edilmesini, tazminat verilmesini veya meslekî bakımdan rehabilite edilmesini¹⁹ önermiştir. Türk tarafı, buna sıcak bakmamıştır. Çünkü Türkler, toplam 165.000 göçmenin, kendi bölgelerine gelmesini istememektedirler. Hâlbuki Gali haritasıyla birlikte bunların 82.000'nin geri döneceği bilinmektedir (Moran 1998: 160). Geriye yaklaşık 80.000 göçmen kalacaktır. Dolayısıyla bunların geri dönme isteklerinin tatmin edilmesi mümkün değildir (Tamçelik 2008: 841-842).

BM'nin hazırladığı plâna göre yerlerinden edilecek 40-45 bin Türk, yalnızca yeni evlerinde temin edilmesi sorunuyla değil, aynı zamanda yaşamını idame edecek yeni bir iş kurma sorunuyla da karşı karşıya kalacaktır. Bu takdirde yerlerinden edilecek kişiler için nasıl bir mekanizma kurulacağı, nereye ve ne şekilde yerleşim birimleri inşa edileceği, onlara nerede ve nasıl iş imkânları sağlanacağı belirtilmemiştir. Gali Fikirler Dizisi'nde ne de Annan plânında bu soruna ilişkin tatmin edici cevaplar verilmiştir. Bu yüzden Türklerin sorunlarıyla ilgilenilmesi pek mümkün olmayacaktır. Kaldı ki Türk göçmenler için yapılacak konut, sosyal, eğitim ve sağlık tesislerinin maliyeti de küçümsenecek türden değildir. Zaten bütün bunların kim tarafından ve nasıl karşılanacağı da belirtilmemiştir.

Göç etmek zorunda kalacak 50.000 Türk'ün, ortalama aile büyüklüğü göz önünde bulundurulursa, yaklaşık olarak 12.500 konuta ihtiyaç duyulacaktır. Her şeyden önce her evin ortalama 120 m² olduğu varsayılırsa, göç edecek Türkler için 1.500.000 m²'lik konut alanına ihtiyaç duyulacaktır (Tamçelik 2008: 844-845). KKTC Plânlama İnşaat Dairesi verilerine göre 120 m²'lik her konutun bugünkü değeri 33.720 dolardır²⁰. Dolayısıyla göç edecek Türklerin konut ihtiyacını karşılamak için sadece 421.500.000 dolara ihtiyaç duyulacaktır. Bunun yanında elektrik, telefon, su, kanalizasyon, çevre düzenlemeleri, park, kamu binaları vb. ihtiyaçlar için de neredeyse konut maliyeti kadar ek maliyet gerekecektir. Dolayısıyla bu çerçevesinde değerlendirilecek olursa, ortaya şu tablo çıkması muhtemeldir (Tamçelik 2008: 845):

Tablo 3: Yer Değiştirecek Türklerin Konut ve Sosyal Donatı İhtiyacıyla İlgili Maliyet Analizi

Harcama Kalemleri:	Tutarı (ABD Doları):
Altyapı Maliyeti:	
1. Parselasyon asfalt	45.926.400
2. Kanalizasyon	5.362.565
Konut Maliyeti:	
1. 150 m ² 'lik konut maliyeti	42.150 dolar
2. 120 m ² 'lik konut maliyeti	33.720 dolar
(Konutların yarısı 150 m ² , diğer yarısının 120 m ² olduğu kabul edilirse)	474.187.500
Ticaret Alanları:	
Ticaret+işyeri 1 m ² /kişi=50.000 m ² 50.000 x 234 dolar	12.168.000
Eğitim Alanları:	
1. 27 kreş	4.592.700
2. 19 ilkokul	11.542.500
3. 10 orta dereceli okul	7.000.000
Sağlık:	
Her biri 500 m ² 'lik 4 adet poliklinik için 2000 m ² 'lik alan x 700 dolar/m ²	1.400.000
Diğer Sosyal Yapılar İçin:	126.286.660
Genel Toplam:	687.998.325

KKTC Başbakanlık verilerine göre hazırlanan yukarıdaki projeksiyonda, bu ihtiyaçların giderilmesi için gereken meblâğ, yaklaşık 688.000.000 dolar civarındadır. Bu konutlar ve asgarî sosyal altyapı için istimplâk edilmesi gereken inşaat arazisinin miktarı da yaklaşık olarak 6.000.000 m² dir (Tamçelik 2008: 845-846).

Sonuç olarak bu göçün, KKTC'nin ekonomisine, hatta sosyal yapısına olumsuz etkilerinin olacağı tahmin edilmektedir. Fakat Gali ve Annan plânlarında, bu meblâğın nasıl finanse edileceği tatmin edici bir şekilde belirtilmemiştir. Bundan da anlaşılıyor ki, Gali ve Annan plânlarındaki haritaların uygulanması hâlinde, yeniden yerlerinden edilecek Türklerin sayısının dikkate alınmadığı veya iyice hesaplanmadığı anlaşılmaktadır. 50.000 kadar Türkün yerlerinden edileceği hususuna yeterince önem verilmediği görülmüştür. Sadece toprak düzenlemelerinden etkileneceklerin, bugünkü yaşadıkları yerlerde kalması veya kendi toplumlarının yönetimindeki yerlere gitme hakkına sahip olması²¹ denilmek suretiyle konu geçiştirilmiş, konu, somut bir gerekçeyle desteklenmemiştir.

Sonuç

Kıbrıs'ta taraflar arasındaki en büyük görüş ayrılığı yer değiştirenlerle, göçmenler konusunda yaşanmaktadır. Zira Rumlar, yerinden edilen Türkleri göçmen olarak değerlendirmemekte, aksine onları yer değiştiren kişiler²² olarak nitelendirmektedirler. Türkler içinse bunlar göçmendirlir. Kaldı ki bu göçmenlerin pek çoğu, ilki 1963'de ve ikincisi de 1974'de ortaya çıkmışlardır. Muhacirlerin belli bir kısmı, en azından iki kez göç etmişlerdir. Şimdilerdeyse böyle bir tehlikeyle tekrar karşı karşıyadırlar. Hatta onlar, maddî kayıpların yanı sıra, manevî kayıplarının da nasıl telâfi edileceğini düşünmektedirler.

Türk tarafına göre bütün Rum göçmenlerin geri dönmesi, iki kesimlilik ilkesine ters düşmektedir. Şayet bu gerçekleşirse Türklerin güneyden kuzeye geçişleri anlamsız olacaktır. Barışın bu şartlarda meydana gelmesi, her iki toplumun ahengini bozacak ve birlikte yaşama şansını da ortadan kaldıracaktır. Yeni kurulacak sistemde vuku bulacak bir çatışmada, adanın ekonomik bütünlüğü bozulacaktır. Bunun yanı sıra Türklerin sosyal dokusu da temelden sarsılacaktır. Anlaşmalar gereği nüfus aktarma işlemi geniş çaplı olduğundan, bundan etkilenmeyen tek bir aile bile olmayacaktır. Dolayısıyla bütün adada tekrar büyük bir göçmen problemi ortaya çıkacaktır bu da toplumsal çatışmayı körükleyebilecektir.

Pek tabii ki bu durum, Doğu Akdeniz'de çok ciddi bir anlaşmazlığın doğmasına neden olacaktır. Bu yüzden yabancı diplomatlar, Kıbrıs'ta karma toplumların olmasının akıllıca bir yöntem olmadığını söylemektedirler. Dolayısıyla Rumların "tüm göçmenler evlerine dönsün" talebi, temelsizdir.

Bu durum, federasyon politikasının Rumlar tarafından istenmeyişinin bir sonucudur. Bu yüzden temel kriterler, tarafsızlıklara belirlenmelidir.

Son 39 yıllık süreç içerisinde yaşananlar göstermiştir ki, bütün göçmenlerin evlerine dönmesi mümkün değildir. Özellikle adada yeni bir devlet aygıtı kurulacaksa, sürtüşme nedenlerinin ve etnik çatışma tehlikelerinin olabildiğince az olması gerekecektir.

Hâlbuki Rumlar, anlaşmanın önlenmesi için bir başka retorik daha geliştirmişlerdir: “Ya tüm göçmenler evlerine döner, ya da Kıbrıs Cumhuriyeti yaşar...” Bir başka deyişle Gıneliler geri dönemeyeceklerse, Maraşlılar da, Akdoğanlılar da, hatta Güzelyurtlular da geri dönmemelidirler. Kuşkusuz tüm göçmenlerin evlerine geri dönmesi imkânsızdır. Dolayısıyla bu retoriğin, çatışma kültürünü tetiklemeden başka bir işe yaramayacağı açıktır.

Aslında Rumlar açısından bunun doğru bir yaklaşım olmadığı açıktır. Çünkü “ya hep, ya hiç tutumu”, Türklerin politikasına hizmet etmektedir. Zira bu yöntemle Türkler, 1974 kazanımlarını korumaktadırlar.

Sorunsa toprak düzenlemeleriyle ilgilidir. Yaklaşık 50.000 Türk'ün göç etmesi ve Rumların kuzeye yerleştirilmesi gerekecektir. Dolayısıyla Türk kurucu devleti, iç göç dalgasından ve göçlerin etkisiyle oluşacak duraklama veya gerileme döneminden olumsuz etkilenecektir. Bu durumda zayıf Türk kurucu devleti, ekonomik açıdan daha da zayıflayabilecektir. Zira bu göçler, kısa vadede halkın alım gücünü düşürecektir. Yaşanması muhtemel diğer sıkıntılarla birlikte sosyal istikrar daha da zedelenebilecektir. Buna karşın Türk halkının, kurulması muhtemel devlet yapısından ve uluslararası tanınmışlıktan beklentileri çok yüksektir. Hatta kısa vadede, halkın refah düzeyinde gözle görülür iyileşmelerin yaşanması arzu edilmektedir. Ancak yukarıda belirtilen ekonomik, sosyal ve siyasî sıkıntıların yaşanması hâlinde, halkın beklentileri gerçekleştiremeyecektir. Bu durumda toplumda tatminsizliğin ve huzursuzluğun yaşanması muhtemeldir. Bu tatminsizlik ve sıkıntılar, Kıbrıs'ta yaşayan farklı etnik gruplar arasında, hatta aynı etnik gruplar içinde, istenmeyen olaylara neden olabilecektir.

Kıbrıs'ta yeni bir etnik yapılanmadan kaçınma, her şeyden önce Rumları ilgilendirmektedir. Zira etnik yapılanma çalışmaları, günümüz dünyasının en kötü çatışma nedenlerinden birisidir. Özellikle kuzeye yerleşen Rumlara siyasî haklar tanınması, ilerde ciddi sıkıntıların yaşanmasına neden olabilecektir. Bu konular, teorik olarak Rum göçmenlerin haklarının birer yansıması olarak değerlendirilse de bu haklar Türklerinkini kısıtlanması sonucunu doğurabilecektir.

Özellikle Gali ve Annan plânında en önemli unsurlarından birisi, mültecilerin yurtlarına geri dönmesi ve Kıbrıs'ta çok kültürlü ve çok dinli yapının

tekrar kurulmasıdır. Bugüne kadar bu konuda başarı elde edilmiş değildir. Ancak BM plânlarında ilk kez yer değiştirenlerle ilgili kriterler belirlenmiştir. Hâlbuki yapılan kamuoyu araştırmalarında tarafların bu konuyla ilgili toplumsal tutumları farklılık arz etmektedir. Çünkü Türklerin %73.6'sı yeniden göçmenliğe karşı çıkmaktadır.²³ Buna karşın Rumların önemli bir bölümü, hâlâ evlerine ve yerlerine geri dönebileceklerine inanmaktadırlar²⁴.

Sonuç olarak Rum tarafının göçmenler konusunda ileri sürdüğü şeyler, 1974 öncesine geri dönüşü sağlamak, iki kesimliliği sulandırmak ve Türklerin içine on binlerce Rum'u sokmaktır. Hâlbuki Türk nüfusunun tümü, kuzeydedir ve eski kasaba ve köylerine dönerek, “bütün adaya dağılmış küçük Türk gölleri” (bk. Stavrinides 1975: 112) hâlinde yaşamak istememektedirler. Hâl böyle olunca da yararı her ne olursa olsun, bütünleştirilmiş bir Kıbrıs'ta, halen var olan demografik yapının iki toplumluluktan ve iki bölgelilikten vazgeçilerek değiştirilmesi, yarardan çok zarar getirecektir.

Açıklamalar

- ¹ Örneğin 1831 sayımına göre Kıbrıslı Türklerin yoğunlukta bulunduğu kazaların başında *Lefkoşa*, *Hirsofu*, *Evdim* ve *Piskobu* gelmektedir. Özellikle Lefkoşa'daki Türk nüfusunun oranı, Lefkoşa'nın genel toplamının %60.8'ini, Kıbrıslı Rumların ise %39.2'lik kısmını oluşturmaktadır. Kıbrıslı Rumların yoğunlukta bulunduğu kazaların başında ise *Dağ* ve *Değirmenlik* kazaları gelmektedir. Örneğin *Dağ* kazasında Kıbrıslı Rumların oranı %84.4'tür. *Değirmenlik* kazasında ise %81.4'tür bk. Osmanlı İdaresinde Kıbrıs 2000: XXXVI.
- ² Bu noktada adadaki sosyal kimliklerin veya yapıların belirli biçimlerde tanımlanmasının, sadece bir sosyal kimliğin ne olduğunu değil, aynı zamanda nasıl olması gerektiğini de yansıtmaktadır. Adadaki sosyal gruplar ve aralarındaki ilişkiler, önceden belirlendiğini söylemek mümkün değildir (bk. Akfırat-Özkan, 2010: 2).
- ³ Müslüman Türklerin yaşadığı birimlere dönüşen köylerin isimleri şu şekildedir: Kotçat, Kuru Manastır, Selaint Api, Klavia, Mandala, İerovasa, Maratha, Knodera, Platini, Platansio (Mağosa), Kato Arodhes, Magounda ve Pelathousa'dır (bk. Mavrogordato 1912: 13).
- ⁴ Hıristiyanların yaşadığı birimlere dönüşen köylerin isimleri şu şekildedir: Akrounda, Arakapa, Apsou, Louvara, Messayitonia, Zakaki, Ayios Mamas, Kaminaria, Akhritou, Onnithia, Paralinmi, Phlamoudli, Petrithia, Tala, Kathikak, Peristerona (Baf), Kholetria, Mesana, Mylikouri, Statos, Trakhypedoula, Karpazia ve Trimithi'dir (bk. Mavrogordato 1912: 18).
- ⁵ Hıristiyanların müstakilen yaşadığı yerleşim birimlerine, Müslüman Türk unsurlarının gelmesiyle *karmalaşan* bu köylerin isimleri şunlardır: Khsyliou, Prastion (Lefkoşa), Ayios Vavatsinia, Mazoto, Melini, Voroklini, Asgata, Kelleki, Kelokhorio, Sotira, Ayios teorgios, Agros, Ayios Ioannis (Kilân), Lania, Lemithou, Monagri, Trimiklini, Tris Eliaes, Vouni, Vasa, Xylotymbo, Lyssi, Pyrga, Davlos, Gastria, Koma Tou Lalou, Neta, Vokolitha, Konia, Kissonerga, Mesoyi, Peyia, Polemi, Argaka, Ayios Dhimitrianos, Philousa, Kannavion ve Myrtou'dur (bk. Mavrogordato 1912: 41).

- ⁶ Özellikle karma yerleşim birimlerindeki bu azalış, şu şekilde ifade edilebilir. Lefkoşa için 20 birimlik bir azalışla 87, Mağosa için 4 birimlik bir azalışla 74, Baf için 12 birimlik bir azalışla 58 ve Limasol için 17 birimlik bir azalışla 54 yerleşim birimi olduğu tespit edilmiştir.
- ⁷ 1974'te Kıbrıslı Türklerin nüfusu 115.758'dir. 65.000 kişinin kuzeye geçtiğine göre toplumun %56'sı yer değiştirmiş demektir. Bu da yaklaşık *her 2 kişiden 1'inin* göç ettiği manasına gelmektedir. Aynı hesaplama tekniği Rumlar için de geçerlidir. Buna göre Rum nüfusu 523.242'dir. Takriben 180.000 kişinin güneye geçtiği göz önüne alınırsa toplumun %34'ü yer değiştirmiştir. Bu da mevcut koşullarda yaklaşık *her 3 kişiden 1'ine* tekbül etmektedir.
- ⁸ "Başpiskopos Mitinge Katılmadı", Simerini Gazetesi, 14 Ekim 1991, No:123, s. 1; KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Rum Basın Özetleri, 14 Ekim 1991, No:89, s. 1, Turkey, Greece and NATO 1980: 48.
- ⁹ Kuzeyden güneye geçen Rumlarla ilgili rakamlar, çeşitli kaynaklarda farklı şekilde ifade edilmektedir. Buna göre 120.000 (Aktan 1999: 8), 150.000 (Halperin-Scheffer 1992: 140, Atabey 2009: 2), 168.000 ("Orta Doğu Kiliseler Konseyi", Cyprus Mail Gazetesi, 20 Haziran 1991, No:22, s. 2, KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Rum Basın Özetleri, 20 Haziran 1991, No:3, s. 2), 180.000 (Albrecht 1994: 25) ve 200.000 (Stephen 1997: 43, Clogg 1992: 208, Kallifatides 1992: 48) kişi olarak zikredilmektedir.
- ¹⁰ "Maraş ve Türklerin Tutumu", Agon Gazetesi, 13 Ocak 1981, No:9, s. 9, TAK Rum Basın Bülteni, 1 Ağustos 1989, No:3, s. 9, "Kıbrıs Rum Basınından Özetler-1981", KKTC Millî Eğitim Spor ve Kültür Bakanlığı Millî Arşivi - 1981; TC Lefkoşa Büyükelçiliği Basın Müşavirliği, Kıbrıs Rum Basınından Özetler, 13 Ocak 1981, C:24, No:9, s. 9; The Almanac of Cyprus 1991: 47.
- ¹¹ "Kıbrıs Rum Tarafının Kıbrıs Sorununun Çözümü ve Federal Cumhuriyetin Kurulmasına İlişkin Genel Mahiyetteki Önerileri", KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dosya: Rum Önerileri, Tarih: 30 Ocak 1989.
- ¹² Gobi, BM'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi olduğu bir sırada, hazırladığı haritalı öneri paketi hakkında bilgi verdi ve önerdiği sınır düzenlemeleriyle, 85 bin göçmenin evine dönebileceğini iddia etti. Bunun için bk. "Gobi'nin Söyleşi", Agon Gazetesi, 24 Nisan 1992, No:813, s. 2; KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Rum Basın Özetleri, 24 Nisan 1992, No:8, s. 2; "BM'nin Çözüm Formülü", Haravgi Gazetesi, 4 Mayıs 1992, No:602, s. 1; TAK Rum Basın Bülteni, 4 Mayıs 1992, No:51, s. 1; Deliceirmak 1997: 28.
- ¹³ "En Zor Konular", Alithia Gazetesi, 15 Ocak 1992, No:217, s. 3; KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Rum Basın Özetleri, 15 Ocak 1992, No:13, s. 3.
- ¹⁴ "Yeni Gali Plânı", Haravgi Gazetesi, 22 Temmuz 1992, No:811, s. 2; Türk Ajansı Kıbrıs Rum Basın Bülteni, 22 Temmuz 1992, No:12, s. 2.
- ¹⁵ "New York Görüşmelerinde En Kritik Gün", Fileleftheros Gazetesi, 24 Temmuz 1992, No:618, s. 7; "Göçmenlerimiz Geri Dönecek", Alithia Gazetesi, 31 Temmuz 1994, No:4211, s. 4; TAK Rum Basın Bülteni, 31 Temmuz 1994, No:1, s. 4; Tülümen 1998: 200, Deliceirmak 1997: 63.

- ¹⁶ “Vasilü ile Söyleşi”, Alithia Gazetesi, 5 Ağustos 1992, No:211, s. 5; TAK Rum Basın Bülteni, 5 Ağustos 1992, No:14, s. 5, Deliceirmek 1997: 74.
- ¹⁷ “Genel Sekreter’in Kıbrıs’taki İyi Niyet Görevine İlişkin Raporu”, Kıbrıs Gazetesi, 26 Ağustos 1992, No:413, s. 6-8.
- ¹⁸ “Report of The Secretary-General on His Mission of Good Offices in Cyprus”, Security Council, S/24472, 21 August 1992, s. 17.
- ¹⁹ “Vasilü’nün Türklere Vaadi”, TAK Rum Basını, 22 Ekim 1992, No:618, s. 2, Tamçelik 2000: 414, Deliceirmek 1997: 88.
- ²⁰ “Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü İçin Sunulan BM Plânının Ekonomik Boyutları”, Kıbrıs Mektubu, XVI (Ocak – Şubat 2003) 1, s. 63.
- ²¹ Set of Ideas on an Overall Framework Agreement on Cyprus (1992), KKTC Dışişleri Bakanlığı Arşivi, Dosya: BM Önerileri, Tarih: 21 Ağustos 1992.
- ²² Vasilü, “*göçmen yok, yer değiştiren insanlar var*” demektedir. Bunun için bk. .. “Doğru Politika, Doğru Zaman”, Kıbrıs Gazetesi, 13 Mart 1993, No:881, s. 13.
- ²³ Hatta “*Kıbrıs Rumlarının tekrardan yerlerine ve mallarına dönmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?*” sorusuna “*onaylamıyorum*” diyenlerin oranı %77.52’dir. “*Kıbrıslı Rumların içimize gelip yerleşmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?*” sorusuna karşılık ise “*hayır*” diyenlerin oranı %81.6’dır. Bunun için bkz... “İşte Halkın İradesi”, Volkan Gazetesi, 7 Ocak 2003, No:387, s. 1.
- ²⁴ Bundan hareketle dönüş ümidini besleyenlerin oranı %51’dir. Bunun için bkz... “Rum Halkının İstekleri”, Fileleftheros Gazetesi, 19 Temmuz 1994, No:4199, s. 6; TAK Rum Basın Bülteni, 17 Temmuz 1994, No:68, s. 6.

Kaynaklar

- 1966 and 1974 Statistical Abstracts Publish by the Statistics and Research Department* (1975). Nicosia: Ministry of Finance Republic of Cyprus.
- Akfirat, Serap Arslan ve Bengi Öner Özkan (2010). “Ulusal/Etnik Kimliklerin Stratejik İnşası: Kuzey Kıbrıs Örneği”. *Bilig* 52 (Kış): 1-32.
- Akpınar, Mehmet Ali (1992). “Birleşmiş Milletler Çözüm Plânının Tam Metnini Açıkıyoruz”. KKTC Başbakanlık Enformasyon Müdürlüğü Arşivi. Dosya: BM Çözüm Önerileri.
- Aktan, Gündüz (1999). “Yargının Yarattığı Çıkmaz”. *Radikal Gazetesi*. 22 Ocak: 8.
- Albrecht, Peter-Jürgen (1994). *North Cyprus A Travel Book*. Nicosia: A-N Graphics Ltd.
- Angelides, Stavros (1991). “İki Olumlu Oy”. *Fileleftheros Gazetesi*. 11 Ağustos. 11.
- Armaoğlu, Fahir (1989). *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980*. Ankara: İş Bankası Yay.
- Atabey, Müjde Koca (2009). “The Annan Plan for Cyprus as a Prisoner’s Dilemma Game”. *Bilig* 50 (Summer): 1-14.

- “Başpiskopos Mitinge Katılmadı” (1991). *Simerini Gazetesi*. 14 Ekim: 1.
- Bilge, Suat (1986). *Ankara, Atina, Lefkoşa Üçgeni*. Ankara: İmge Kitabevi.
- “Birliktelik” (1992). *Hürriyet Gazetesi*. 24 Temmuz. 21.
- “BM'nin Çözüm Formülü” (1992). *Haravgi Gazetesi*. 4 Mayıs.
- Borowiec, Andrew (1983). *The Mediterranean Feud*. New York: Praeger Published.
- Bölükbaşı, Süha (2001). *Barışçı Çözümsüzlük*. İstanbul: İmge Kitabevi Yay.
- Cerrahoğlu, Zehra Yalçınkaya (1998). *Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu ile İlgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1968-1990)*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay.
- Clogg, Richard (1992). *Modern Yunanistan Tarihi*. Çev. Dilek Şendil. İstanbul: İletişim Yay.
- Cobham, Claude D. (1908). *Excerpta Cypria: Materials for A History of Cyprus*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Davis, H. Hurt (1932). *Cyprus: Report and General Abstracts of the Census 1931*. Nicosia: Government Printing Office.
- Deleftera Ora Gazetesi*. (1969). 23 Haziran: 1.
- Deliceirmak, Orbay (Der.) (1997). *Toprak Konusu ve Rum Tutarlılıkları 1964-1996*. KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi – Lefkoşa: Yayınlanmamış Özel Rapor.
- Demographic Report 1971* (1992). Publish by the Statistics and Research Department, Nicosia: Ministry of Finance Republic of Cyprus.
- Denktash, R. R. (1988). *The Cyprus Triangle*. New York: K. Rustem and Brother.
- Denktaş, Raif Rauf (1998). *Rauf Raif Denktaş'ın Hatıraları 1971-1972: Arşiv Belgeleri ve Notlarla O Günler*. C. 8. İstanbul: Boğaziçi Yay.
- “Doğru Politika, Doğru Zaman” (1993). *Kıbrıs Gazetesi*. 13 Mart: 13.
- Duman, Önder (2008). “Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri (1923-1938)”. *Bilig* 45 (Bahar): 23-44.
- “En Zor Konular” (1992). *Alithia Gazetesi*. 15 Ocak: 3.
- Eroğlu, Hamza (1975). *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı*. Ankara: Emel Matbaacılık.
- Ertekün, Necati (1984). *The Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus*. London: Published by Rustem and Brothers.
- Feyzioğlu, Turhan and Necati M. Ertekün (1987). *The Crux of the Cyprus Question*. Lefkoşa: Published by Rustem and Brothers.
- “Genel Sekreter'in Kıbrıs'taki İyi Niyet Görevine İlişkin Raporu” (1992). *Kıbrıs Gazetesi*. 26 Ağustos: 6-8.

- Gnomi Gazetesi*. (1973). 17 Haziran: 1.
- “Gobi'nin Söyleşi” (1992). *Agon Gazetesi*. 24 Nisan: 2.
- “Göçmenlerimiz Geri Dönecek” (1994). *Alithia Gazetesi*. 31 Temmuz: 4.
- Günaydın Gazetesi*. (1974). 11 Eylül: 1.
- Gürkan, Haşmet M. (1982). *Kıbrıs Tarihinden Sayfalar*. Lefkoşa: Nehir Yay.
- Halperin, Morton H. and David J. Scheffer (1992). *Carnegie Endowment for International Peace*. Washington D.C.
- Hartbottle, Michael (1970). *The Impartial Soldier*. London: Oxford University Press.
- Heinze, Christian (1987). “The Cyprus Conflict and The Reasons for The Foundation of The Turkish Republic of Northern Cyprus”. *The Middle East and Eastern Mediterranean—Recent Economic and Political Developments*. Ed. Erol Manisalı. İstanbul: Tansu Yay. 33-40.
- Hill, George (1952). *A History of Cyprus*. Vol. I. Cambridge, London: Cambridge University Press.
- Human Rights and Cyprus*. (1977). Part – I. Nicosia: Published by The Turkish Cypriots Human Rights Committee The Turkish Federated State of Cyprus.
- Hunt, David (1980). *Cyprus: A Study in International Relations*. London: The University of Edinburgh Press.
- İsmail, Sabahattin (1998). *150 Sorunda Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: Kastaş Yay.
- “İşte Halkın İradesi” (2003). *Volkan Gazetesi*. 7 Ocak: 1.
- Jennings, R.C. (1993). *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World 1571-1640*. New York: New York University Press.
- Kallifatides, Theodor (1992). *Kıbrıs Kutsal Adaya Bir Gezi*. Çev. Erol Sever. İstanbul: Berfin Yay.
- Kasımoğlu, Erten (1991). *Eski Günler Eski Defterler: R. Denktaş'la Röportaj*. Lefkoşa: Yorum Yay.
- Kıbrıs Rum Basınından Özetler*. TC Lefkoşa Büyükelçiliği Basın Müşavirliği, 13 Ocak 1981. C. 24. 9.
- “Kıbrıs Rum Basınından Özetler-1981”. KKTC Milli Eğitim Spor ve Kültür Bakanlığı Milli Arşivi.
- “Kıbrıs Rum Tarafının Kıbrıs Sorununun Çözümü ve Federal Cumhuriyetin Kurulmasına İlişkin Genel Mahiyetteki Önerileri”. KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi. Dosya: Rum Önerileri, Tarih: 30 Ocak 1989.
- “Kıbrıs Sorunun Kapsamlı Çözümü İçin Sunulan BM Plânının Ekonomik Boyutları”. *Kıbrıs Mektubu XVI* (Ocak – Şubat 2003): 1, 63.

- Laipson, Ellen B. (1990). *Cyprus: Turkish Cypriot Statehood and Prospects The Settlement*. USA Foreign Affairs and National Defense Division – May 4, 1984, Washington: The Library of Congress Congressional Research Service.
- Mahi Gazetesi*. (1973). 17 Haziran: 1.
- “Maraş ve Türklerin Tutumu” (1981). *Agon Gazetesi*. 13 Ocak: 9.
- Mavrogordato (1902). *Cyprus: Report and General Abstracts of The Census 1901*. Nicosia: Government Printing Office.
- _____, (1912). *Cyprus: Report and General Abstracts of the Census 1911*. London: Waterlow.
- Milliyet Gazetesi*. (1974). 11 Eylül: 1.
- Milliyet Gazetesi*. (1974). 13 Eylül: 1.
- Milliyet Gazetesi*. (1974). 31 Ağustos: 1.
- Moran, Michael (1998). *Sovereignty Divided Essays on the International Dimensions of the Cyprus Problem*. Nicosia: CYREP.
- “Nasıl Anlatsak?”. *Kıbrıs Gazetesi*. 18 Haziran 1993: 3.
- Necatigil, Zaim M. (1998). *The Cyprus Question and The Turkish Position in International Law*. Revised 2. Edition. Biddles Ltd. Guildford and King's Lynn, London: Oxford University Press.
- “New York Görüşmelerinde En Kritik Gün”. *Fileleftheros Gazetesi*. 24 Temmuz 1992: 7.
- Oberling, Pierre (1982). *The Road to Bellapais: The Turkish Cypriot Exodus to Northern Cyprus*. New York: Columbia University Press.
- “Orta Doğu Kiliseler Konseyi”. *Cyprus Mail Gazetesi*. 20 Haziran 1991: 2.
- Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları)* (2000). Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay.
- Papadopoulos, Theodore (1965). *Social and Historical Data on Population (1570-1881) – I*. Cyprus Research Centre Texts and Studies of the History of Cyprus, Nicosia: The Zavallis Press.
- Purcell, Hugo D. (1969). *Cyprus*. London: Ernest Benn.
- Percival, A. (1946). *Cyprus: Census of Population and Agriculture 1946*. Vol. I. London: Crown Agents for Colonies.
- Plümer, Fazıl (1988). *The Cyprus Problem: Religious Tolerance and All That!*. Nicosia: Halkın sesi Matbaası.
- Ravenstein, E. G. (1878). *Cyprus: Its Resources and Capabilities with Hints for Tourists*. London: George Philip and Son.

- “Report of The Secretary-General on His Mission of Good Offices in Cyprus”.
Security Council. S/24472. 21 August 1992.
- Republic of Cyprus, Census of Population and Agriculture, Population by Location, Race and Sex-1960* (1960). Vol. I. Nicosia: Government Printing Office.
- Rizvi, Absar Husain (1998). *Cyprus: The Tale of an Island*. Islamabad: Pan-Graphic.
- Rossidou Maria ve Tinos Iasonos (1991). “İlk Attila Etek Giyiyordu”. *Diefnis Sosyalismos 2* (Temmuz-Ağustos 1991): 1-8.
- Rum Basın Özetleri*. KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi. 14 Ekim 1991. No:89. 1.
_____, 15 Ocak 1992. No. 13: 3.
_____, 20 Haziran 1991. No. 3: 2.
_____, 24 Nisan 1992. No. 8: 2.
- “Rum Halkının İstekleri”. *Fileleftheros Gazetesi*. 19 Temmuz 1994. 6.
- Set of Ideas on an Overall Framework Agreement on Cyprus* (1992). KKTC Dışişleri Bakanlığı Arşivi. Dosya: BM Önerileri. Tarih: 21 Ağustos.
- SİSAV Dışişleri ve Savunma Araştırma Grubu (1990). *Kıbrıs Sorunu: Gelişmeler ve Görüşmeler*. İstanbul: SİSAV Yay.
- Soysal, Mümtaz (1995). *Aklımı Kıbrıs'la Bozmak*. İstanbul: Bilge Yay.
- Sozen, Ahmet (1998). *The Cyprus Conflict and the Negotiations – A Political and International Law Perspective*. Ankara: Published by Cyprus Turkish Cultural Association.
- Stephen, Michael (1997). *The Cyprus Question*. London: The British–Northern Cyprus Published by Parliamentary Group.
- TAK Rum Basın Bülteni*. 1 Ağustos 1989. No:3. 9.
_____, 17 Temmuz 1994. No:68. 6.
_____, 22 Temmuz 1992. No:12. 2.
_____, 31 Temmuz 1994. No:1. 4.
_____, 4 Mayıs 1992. No:51. 1.
_____, 5 Ağustos 1992. No:14. 5.
- Tamçelik, Soyalp (2000). “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs'la İlgili 789 Sayılı Kararı ve Buna Bağlı Toprak Hukuku”. C. III (Kıbrıs Sorunu ve Turizm). III. *Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi 13-17 Kasım 2000*. Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yay. 391-414.
- _____, (2008). *Kıbrıs Meselesinin Çözüm Plânları (BM'nin 789 Sayılı Kararına Göre)*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

- The Cyprus Dispute and the Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus* (1984). K. Rustem and Brother. Oxford: Printed in Great Britain at The University Press.
- The Cyprus Question A Concise Briefing Note* (1992). London: Published by The British Parliamentary Group of The Friends of Northern Cyprus.
- Turkey, Greece and NATO* (1980). A Staff Report to The Committee on Foreign Relations United States Senate. Washington: US Government Printing Office.
- "Turkish Cypriots are Hunted". *Le Figaro*. 25-26.1.1964.
- Tülümen, Turgut (1998). *Hayat Boyu Kıbrıs-Hatıra*. İstanbul: Boğaziçi Yay.
- Türel, Oktar (2002). "Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Üzerine Otuz İki Paragraf, Tekmi-li". *Akdeniz'de Bir Ada KKTC'nin Varoluş Öyküsü*. Der. Oktar Türel. Ankara: İmge Kitabevi. 53-77.
- U.S. Assistance to Cyprus* (1981). Washington D.C.: by The U.S. General Accounting Office – Report to The Subcommittee on Europe and The Middle East House Committee on Foreign Affairs.
- UN Secretary General. *S/5950 10 September 1964*.
- UN Security – *General's Report S/12278 of 13 September 1975 to Security Council*.
- UN Security – *General's Report S/5950 of 10 September 1964 to Security Council*.
- UN Security – *General's Report S/6102 of 12 December 1964 to Security Council*.
- UN Security – *General's Report S/8286 of 8 December 1967 to Security Council*.
- Uslu, Nasuh (2000). *Türk–Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs*. Ankara: 21. Yüzyıl Yay.
- "Vasilii ile Söyleşi". *Alithia Gazetesi*. 5 Ağustos 1992. 5.
- "Vasilii'nun Türklere Vaadi". *Rum Basını*. Türk Ajansı Kıbrıs Arşivi. 22 Ekim 1992. 2.
- Weeks John R. (1996). *Population an Introduction to Concepts and Issues*. California: Wodsworth Publishing Company.
- "World Press, Tracing The Greek Attacks is Witnessing History" (1989). *Kıbrıs Mektubu* II (3): 51.
- Vural, Yücel (1996). *Kıbrıs'ta Etnik İlişkilerin Gelişim ve Siyasal Sisteme Etkileri*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- "Yeni Gali Plâni". *Haravgi Gazetesi*. 22 Temmuz 1992: 2.

Internal Migration in Cyprus and its Impact in the Case of a Possibly Emerging Agreement*

Soyalp Tamçelik**

Abstract

This paper discusses internal migration in Cyprus in the 20th century and the social effects related to it. The main objective of the study is to show how mass psychology got affected by population movements in both societies, how they were shaped in time and the outcomes of the movements.

Internal migration in Cyprus in the 20th century – often regarded as “the longest century” for both communities on the island – has been one of the major factors contributing to the development of both societies. This study focuses on how the population was affected following the division of the island into two in 1975 and the way this population was rehabilitated. It also makes a financial analysis based on estimated data to determine the costs and means of rehabilitation in the case of a possibly forthcoming exchange agreement between the two communities.

The present study consists of four basic parts. The first part identifies the population movements on the island between 1900 and 1950 and the number of mixed villages. The second part analyzes the effect of social conflict between 1950 and 1963 on the internal migration movement. The third part discusses the internal dynamics of social separation and the establishment of ghettos between 1963 and 1975. Finally, the fourth part explores the population exchange that took place in 1975 and studies its social, political, societal and economic effects.

Keywords

Cyprus, Population, Migration movements, Immigrant, Refugees, Mixed villages

* This article is a revised version of the paper presented at the 1st International Cyprus Congress.

** Assoc. Prof. Dr., Gazi University, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Department of International Relations - Ankara / Turkey
soyalp@hotmail.com

Внутренняя миграция на Кипре и ее воздействие на возможное соглашение*

Союльп Тамчелик**

Аннотация

В этом исследовании рассмотрены внутренние миграции на Кипре в 20 веке и связанные с этим общественные факторы. Исходя из этого, главной целью исследования является выявление причин миграционных процессов в двух обществах, изучение форм переселения, которые они приняли в течение времени и влияние результатов этих миграций на общественную психологию.

Внутренние миграционные процессы на Кипре в 20-ом веке, признанном «самым длинным веком» истории, стали одним из важнейших факторов, повлиявших на развитие обоих сообществ острова. Рассмотрено влияние внутренних миграций на население и реабилитация населения острова, разделенного в процессе обмена населения 1975 года на два общества и два видения, а также на основе предположительных данных сделан финансовый анализ реабилитации переселенцев в процессе возможных перемещений населения в случае подписания возможного соглашения.

Исходя из этой действительности исследование состоит из четырех глав. В первой главе показаны перемещения населения острова в 1900-1950 гг. и численность смешанных поселений. Во второй главе показано влияние общественного конфликта 1950-1963 гг. на внутренние переселения. В третьей главе определена внутренняя динамика процесса социальной сегрегации и образования гетто в период между 1963-1975 гг. В заключительной главе рассмотрен обмен населением между сторонами 1975 года и его социальное, политическое, экономическое и общественное влияние.

Ключевые слова

Кипр, население, миграционные движения, мигрант, беженцы, смешанные поселения

* Эта работа представляет собой обработанный вариант доклада, представленного на I Международном Кипрском конгрессе.

** Доц. док., университет Гази, кафедра международных отношений – Анкара / Турция
soyalp@hotmail.com